

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1973 ЧЫЛ
АПРЕЛЬ
12
ЧЕТВЕРГ
№ 86 (9162)
Өртөз 2 көп.

ПАРТИЯГА ХҮЛЭЭП АЛЫШКЫН

Бистин Коммунисттик партиясының удуртучу болгаш башкарыкчы ролюн улам өскөп-биле холбоштыр оон хүрээленинге кирип турарлардан, бүтү коммунистерден негелде база улаткан. Партия бодуңу хүрээленинге хүлээн алышкыч болгаш оон шынар составын экинчиденне доктаамаа сагышты салып келген болгаш салым-даа турар.

Партияның социал составына кол чер ажалын алгыга хамаарышкан турар дээрин чуулаан айтышпаан, СЭКП-ниң XXIII база XXIV съездинер партияга хүлээн алышкычын айтырыларынча база уруг кичээлгеин салган. СЭКП-ниң XXIV съездине партия Топ Комитетиниң Отчет илеткелдине мына деп айткан: «МООН СОНГААР-ДАА ПАРТИЯНЫҢ ЭН ЧУГУЛА САГЫШ САЛЫР ЧУУЛУ БОДУНУ ХҮРЭЭЛЕНИНГ ШЫНАР СОСТАВЫН ЭКИ-ЖИДЕРИ БОЛУР ЖУРУЛУГ ДЭЭРЗИН АНАА ХАМАА-РЫШТЫР ОБЗАЛАД ДЕМДЕГЛЭЭРИ ЭРГЕЖИ ЧУГУ-ЛА...».

Бо чутула принципти удуртула болдурган, чер-черде парторганизациялар партияга хүлээн алышкычын улам кичээлгеин көр апарган болгаш оон хүрээленинге кирип турарлардан негелден дыма бедиткен. Оон түнелде бистин республиканың партия организацияларында СЭКП-ге чаа хүлээн алганынын аразында ажылчы-нарын болгаш колхозчуларның саны элээн көвүдэн бол-гаш 1971 чылдың бо үезинде иштинге-биле олар 41,2 хуу турган болза, а бо чылдың апрель 1-де 73,9 хуу болу берген.

Мурнуда чылдарда бо айтырыкка кошкан кичээлгеин салып турган СЭКП Кызыл хоорому болгаш партияның чамдык райкомнары партияның хүрээленин оңдусенин айтырыктарын чон ортузунда хүн-бүрү организмичи болгаш политиктиг ажылдыга үндэсиз, доктаамаа чорудуп турар апарган. Чижээ, Кызыл хоорайның, Каз-Хем, Бий-Хем, Чоюн-Хемчик районнары партия организацияларында бо чылдың бирги кварталында СЭКП-ге хүлээн алганына-рын 73-80 хууу ажылчылар болгаш колхозчулар болуп турар. Ол ышкаш чамдык партия организациялары аны-ктарын комсомолду дамчыттыр СЭКП-ге хүлээн алыр дээш ажылдарын чорудуп турар.

Ылаңаажок чамдык партия райкомнары болгаш эге организациялары партияга хүлээн алышкычын айты-рыктарынча ам-даа кошкан кичээлгеин салып, алаа өзү ба-рымдааашкынын болдуруп турар таварыгдалар бар. Ха-мыктың мурнуда материялдыг бүдүрүлгөсө база хой-ни-тинин амыдыралында иленип, төлөстөг кижилерин иш-тип турган, оларын колдады хүлээн алыр талазы-биле ажал бисте ам-даа кошкан. Ылаңгыя анаа СЭКП-ниң Мөңгүн-Тайга, Эрзин, Тожу райкомнары, «Тыва кобальт тууду» эргелелинде партияга хамаарыштыр болуп. Бо черлерде бо чылдың бирги кварталында партияга хүлээн алганынын аразында ажылчылар болгаш колхозчулар 40-57 хире хуу болган.

Оон алгыда, партияга кирип турарлардан негелден кошкады, оларның политиктиг база ажал-ишчи мөзү-шя-нарын, сагыш-чурмуун хандыр сайгыры көрбейн хүлээн алыр таварыгдалар чамдык партия эге организацияларында ам-даа бар. Чижээ, бо чылдың бирги кварталында партия кижигүвүнү кандидатында чамдык парторганизациялар-ның хүлээн алганы беш кижини СЭКП-ниң Кызыл хоор-омунуң, Улуг-Хем, Бий-Хем, Тес-Хем райкомнарының бю-ролары хүлээн алырында ойталааны маңаа тодаргай чи-жек боор-дур. Ол ышкаш партияга хүрээлениге кирген чамдык өштер кандидат стажын эртип турар үеде партор-ганизация-даа, оларга рекомендация берген коммунистер-даа оларның кижизидилгелерине ханалып кирбейн баргы-лаар. Ылаңгыя олар кандидат стажының үезинде буюлг партияны шыналганын тудуп шыдавайн. СЭКП-ге хүлээн ал-дымайн баар. Бо чылдың Чоюн-Хемчик, Тагты, Тес-Хем рай-оннары парторганизацияларында, «Тыва даг-дүг тууду» база «Тыва кобальт тууду» эргелелинде партияга кичи-мичи фактылар тургулаан.

Чаа-чаа күштерин партия бодуңуң ишчи дузалакчымы болгаш куралыры — Ленинни комсомолдан ол турар деп чүве билигирин болгаш. Ылаңгыя СЭКП-ге чаа келгичи-нерин комсомолду дамчыттыр хүлээн алгыр база бир чу-гула айтырыг болуп. Ылаңгыя чамдык партия, комсо-мол организациялары бо чутула ажал-херекте моолу-с сагыш салбайн келген. Ажал хой ажалчыны аныктардыг Ан-Довурак хоорай биле Хову-Ахем суурда бо талазы-биле байдал алаа кошкан тургустунган. Бо чылдың бирги квар-талында ол черлерден партияга комсомолду дамчыттыр саны чүгө 40 хуу бичин ажал турар. Бир эвес «Тыва даг-дүг тууду» база «Тыва кобальт тууду» эргелелинде партияга болгаш миза ВЛКСМ комитетте-ри бо талазы-биле тодаргай ажылдарын чоруткан болза, байдал оон черде эки болуп турган ийик. Тес-Хем, Бай-Тайга районнары ан көр болза, мыда комсомолду дам-чыттыр партияга кирген аныктарының саны оон-даа эвээн бооп турар.

СЭКП-ге хүлээн алышкычын айтырыктарын бүтү та-лазы-биле кичээлгеин көрүп, хамыктың мурнуда пар-тияны хүрээленинге шынар составын экинчиденне доктаа-мал кичээлгеин салыры — партия организацияларын бүдүрүп бир эң чутула сорулгазы болуп. Парторганизациялар пар-тия кижигүвүн эвес активти бүдүрүлгө чорудулганынча бол-гаш хой-ниги амыдыралында иленип, төлөстөг кижилерин шыналганын алгынын, колхозчу тараачынарын, ин-теллигенцияның эң-не төлөстөг төлөөкчилерин чагыс-тан иштин азырынга үндэсиз, партияны хүрээленин-ге быжыган, өстүрер эргекер чутула.

Маңаа бир кол чүве партияга кирип турарлардан не-гелден күнпелдирбишкан, парторганизациялар СЭКП кел-жигүвүнге кандидаттарын кижизидилгелерине доктаамаа сагыш салыры болгаш малаңга оларга рекомендация бер-ген коммунистерин харысалгазын бедидер болуп. Амы үеде тоску беш чылдың иштингеин үшкү чымынын план-ны соругаларының күөдери дээш күженишкенин ажал-дар чоруп турар. Ылаңгыя СЭКП-ге чаа хүлээн алганы-нарын күш-ажылчы фронтунуң мурнуу одуруунга туржур, партияның медерелдин болгаш иленип келгичи дайы-мчылар кылдар кижизидер партия организацияларының чутула херээ.

«Луноход-2»-ниң ажылы үргүлчүлөвишаан

Ырак космос харылаа-зын төвү, (СЭТА). Боду шим-чээр совет аппараты «Луно-ход-2»-ниң дүн эртыргени Лемонье кратеринде деп-кэрнеде деп адып, хүн үнүп келген. Хүн батараа-зын шымы ажалыгын бол-гаш радиоприемник ажал-дап эргелен.

Интервью

КОЛ ЧУУЛ—ЧАРЫШ

Каз-Хем районун «Ок-тябрь 14 чылы» колхозунун механизаторларының тарылга мурнундагы чачымы болгаш чөвүлө хуралы оокта чаа болуп эрген. Хуралдың со-лунда колхозта партия орга-низациясының секретары Е. И. Чоюусов-биле бистин корреспондентиниң ужураш-каны, тоску беш чылдың иштингеин үшкү чымынын чакырылганынча колхоз-тун тараачылары болгаш ме-ханизаторлары калдыг беле-ткендик ужурашканын чула-лап бээрин дилээ.

— Бистин механизаторла-рымыстың амыг чөвүлө ху-ралы мурнундагы чылдардан дыма ылгалдыг, уруг көдү-рүшкүлү-биле эркен-деп, ол чутулаан.—Хуралга кол чутулаашкан айтырыг— тус-туе механизаторларын бол-гаш бригадаларын аразында социалисттик чарыштын дээ-тин чедип алгыры бооп тур-ар. База чакы кампанида чорудар ажалдыг планын та-ныктып көрөш, кичи бүрүз бодуңга бедиткен социалист-тик хүдээлелерин алылаан.

Хуралга колхозта ийи хову бригадаларының аразында чарыштын негелдесини хүлээн алган. № 1 бригада бисте колхозчуларга мал чечи кулдуурларын өстүрүп тур-ар. Бо чылдың олар кулду-ра-апын ноган масасын бир гектарга оналгытыр 150 цент-пер, картофеилди—100 цент-пер, поганады—85 цент-пер дүдүлгү алыры хүдээлген. Иштинге-биле 3825 тонна си-лосту бо чылдың ажал алыр

сорулга-биле 174 тонна мине-раждыг база 3100 тонна орга-нистик чечимчидилгени то-гери көрдүгөн. Оон-биле ка-ды чакы тарылганын чедип-киниг чоруткан, кедир чыл-дың дүдүлгөгө белекел кыл-дып 1000 га чайгы чер аң-дылаазын июнь 10-та чедир доозар болгаш ол черин бодун чай дүдүлгүдө үдү-редип, ажалдыг кылдыр. 500 гектар черин күсүң аң-ды-ларын азы ол бригада база чорудар.

Бригадада 9 трактор бар. «МТЗ-50» тракторун бирээ-аңгы-ле чымчак черге шил-диргө чыдаа 500 га, «ДТ-75» тракторун—700 га черин аңдар чилек нормазын мында көрөт.

Колхозтун № 2 хову брига-дазы чакы хову ажалдарын 10 ажал хүдүнде чорударын, 80 тонна суперфосфатын үр-еин биле калы чаштырып хүдээлген. Ук бригаданың бо чылгы социалистик хүдээл-еинде тараа кулдуурларын-дап бир гектарга оналгытыр 13,5 цент-пер дүдүлгү алы-ры көрдүгөн. Ийи аяны 10-та чедир база-ла 1000 га чайгы чер аңдырылганын чорудар, чан дүдүлгүдө олар арыг кулдуурларын өстүрүп тур-ар. Бо чылдың олар кулду-ра-апын ноган масасын бир гектарга оналгытыр 150 цент-пер, картофеилди—100 цент-пер, поганады—85 цент-пер дүдүлгү алыры хүдээлген. Иштинге-биле 3825 тонна си-лосту бо чылдың ажал алыр

ны уруп алыр. Чарыштын эң эки түнел-дери дээш колхозта ийи бри-гада болгаш тус-тус механизатор-ларын материялдыг соруга-ларын бедидериниң хой аң-ды-ларын ажалдан кылган бис-деп, ол уламчылаан. Устунде чутулаашканын чарык турар ийи бригада ол бүтү соруга-ларын күөсөдип апар болза, 1000 рубль түнүгү аңа ша-налы-биле кады иштинер Кызыл туку алыр. Чакы хову ажалдарын үезинде бедик көргүзүлгө чедип алган, тилекч механализаторга 230 рубль, 2-ги черин элээн механизаторга—200 рубль, 3-ку черин элээн ме-ханизаторга—150 рубль ак-тыш пенсияларын тыскап бер-көргөн. Оон-биле чөвүлө-лөш чакы кампания үе-инде чарыштын түнелдерин беш холуктап үдүрер.

Хүн бүрүдө ажалыга че-дип алган көргүзүлгө дээш механизаторларга колхоз про-грессивтик ажал төлөвирин база доктааткан. Чижээ, хү-дө 5,6 га чер чарар нормазын 10 га чедириптер болза, алыр төлөвирин 10 хууу немес бээр дээш, оон-даа ылай.

17 трактор септээр турган, олар шупузула беле. Колхоз-та чакы тарылгата киркэр 23 трактортун хой кезин Саргада болгаш Чедерде хо-ну, туулааларында чедирген. Ийи хову тарылганын үркен септөөкч доозулган. Көрүл-гү материялды болгаш тургаларына өске-даа дер-ткен бо хүндө дөстүп ту-

рар. Ол ышкаш үркен хо-ранашкынын доозуп турар. Тоску беш чылдың бо иштингеин чымын чакы хову ажалдарында белекел-де чедир кылдымаан чүдү-дер база бар. Ылаңгыя кол-хоз ажал-агыг конук машина-ларының четчелешкенин до-о-зулаан, оларны септөөкчи-ниң шынары кууду. Тараа чаштырар агрегаттарын че-диптенипден 1 септөөкчиге 410 га чедир оналгытыр турар. Ол дээрде тараа чаштыр-ганын эң кыска хуусада чо-рулурун чымын ужураш-тырар. Бир эвес колхоз бап-тар чери, партия, комсомол организациялары механизатор-лар белекелеринче база оларын четчелешкенин сагыш салышкынын кошпаан болза, ол айтырыгны чедип-киниг иштингеин болуп турган ийи. Амы хүндө бисте 24-ле тракторист амы чаргыс ээлгедө ажалдары-га четир механизатор бар бооп турар.

Бо четчелешкени узуткап, чакы хову ажалдарына кыс-ка хуусада бедик агротех-никтиг негелдесин дүштүр эрттерден дыма, кижилер-биле масса-политиктиг ажалды база эң-че бедик девелге тургузар ужураг дээрин колхозтун коммунистер ба-лап турар.

О. НАМЧЫЛАК.

ШЫК БАЗЫРЫШКЫНЫ

Барыш-Хемчик район-нун ажал-агылар шик базырышкынын шылы-пын чорудуп турарлар. Бо хүнге чедир район ни-тизи-биле 3750 га черини шыгып базырган. Ажал-агылар аразында калбар-ган социалистик чарыш-тын мурнуу одуруунда «Шеклээр» совхозтун ме-ханизаторлары чоруп ту-рар.

Ол совхозтун тараа шөл-деринде 9 агрегат ажал-дап, 2100 га черини шы-гып базырган. Совхозтун Аңгытун салбырын трактористери Иван Ор-жак, Кара-оол Ооржак олар чакы хову ажал-дарында иленип келгичи-ниг, хүн бүрүнүн план-ны оналганын 130—140 хуу күөсөдип турарлар. «Болшевник» колхозтун та-раажылары шеклээрдер-ден база хожудайын ту-рарлар.

Н. АЛЕНСЕВ.

В. Волченковчү чураан плакады.

Маадырларга шаңнал

СЫЛДЫСТЫГ ХОРАЙЖЫ-ГАШ. (СЭТА-нын көр.). Ма-наа Космонавтика хүнүгө ту-раскааткан байырыг хурал болган. Делегейниң ужул чүлө федерациясының ораакчы президентин, СССР-ниң ужу-дукчу-космонавты Совет Эвилелиниң ийи ажалы Маа-дыры В. А. Шаталов космона-втылар белекелер Ю. А. Гагарин аттыг төпүн удуртучула-рына ФАН-ниң хүдүлүг дипло-мун тыгаскан. Ол шаңнал

биле эртемденер, инженер-лер, албан-аажылар, ажал-чынар коллективни космос дегемин шивчилээрине уруг салышкыны дээш демде-лаан. Ол ышкаш космонавтылар белекелеринин төвүгө СССР-ниң ужул чүлө спортуну федерациясынын тургусканын удуртучу-космонавт Ю. А. Гагарин аттыг диплому ба-за тыгаскан.

Апрель 21—коммунисттик субботник

ҮЛҮҮН КИИРЕР

Мөңгүн-Тайганың комсомолчуларын болгаш аныктарын коммунисттик субботникке иленип келгичи кириштер дугайында айтырыгны районнуң комсомол комитетинин бюрозунга чу-гаалашкан. Инициати-биле районнуң колхозтарына, туудуг участогунга, хөргөлкочилер инициативиниң шугумунга бол-гаш өске-даа албан организацияларга ленинни субботниктиг хүнү — апрель 21-де 1973 комсомолчулар, аныктар ажалдарын планнаан.

Ол хүн ылыр ажалдары тодараткан. Ынчан олар олар ыш белекелерин, колхозтарда мал калааларын тударында, тууду материялдык ылыр даш чыгырында, ыш белекелер-ринге, суурларын чагайыдарында кирип ажалдарлар. «Малчы» колхозта ВЛКСМ комитети (секретары М. Сотна) субботникке 165 комсомолчуларын болгаш аныктарын хаара тудар. Олар чеди кезек черге мал калаалары тударын-га база олар ыш белекелеринге, Чеди-Тейде тарылга шө-лүнүг бугазынын 200 метр черде ашталганын кирип. Ол ажалдардан кирген ажалдан 310 рубльн беш чылдың фон-дузунче шилчелерин иштингилер.

«Мөгүн-Буран» колхозта комсомол организацияны (секре-тары Л. Хомушук) 107 комсомолчу-аныктарын субботникке кириштер. Олар ол хүн кылган ажалдан 267 рубльн беш чылдың фондусунче шилчелерин планнаан. Район төвү-де бүдүрүлгелерде, албан организация черлеринде, школа-ларда комсомол организациялары оларда, хамаарышкан ком-сомолчуларын болгаш аныктарын тууду-септелге участогун-га, суур чагайыдылганын болгаш өске-даа ажалдарга хаара тудар. Инициати-биле субботник хүнүнде кылган ажал-дардан кирген ажалдан 1608 рубльн районнуң комсомолчу-лары болгаш аныктарын беш чыл фондусунче шилчелер.

Амы үеде комсомол организациялары коммунисттик суб-ботник хүнүнде чорудар ажалдарын белекелерин нүме-ниништинг чорудуп турар.

Д. КУУЛАР,
СЭКП Мөңгүн-Тайга райононун
организастыг иленип келгичи
инструктору.

1700 рубльди

Тыва автоорук бүдүрүлгө эргелелин коллективни Кы-зыл хоорайда турар беш ор-ганизация-биле девелити суб-ботник хүнүнде чуну кылы-рын тодараткан. Тоску беш чылдың иштингеин чымын ол күш-ажылчын хүнүнде 300 хай ажалын болгаш албай-хаккын ажалче организасты-ны-биле үнөр.

Автоорукчулар дөрт брига-да кылдыр үстүп алган, № 1 орук-тууду эргелелин, кө-вүрү-тууду эргелелин уча-стоктарыга болгаш ас-фальт-бетон заводунга, Кы-зыл—Чедер аразында орук

туудунга ажалдарлар. Бри-гадаларын чамдыкы Кара-Хаакта парому болгаш Улуг-Хемин көвүрүп септээр. Апрель 12-де күөсөдип ажалдарын парадтарын, хө-регээр тууду материялды-ны болгаш машина-техника-ны, чөпсөк-хөргөлкочилерин хууаадамын кылып, ажал-дар бригадаларга быжыг-лаан.

Девелити субботник хүнүнде бригадаларын ажалдап аң-дылаан 1700 ажал рубльн тоску беш чылдың фондусун-че килер.

О. ТОВУХ.

ТУРКМЕН ССР. Ма-ры районун «Москва» колхозу хөөсө тары-рын организастыг эе-лээн (чурукта). Бо чы-лын ону тараан шөл

5330 гектар болуп. Колхозчулар чер ажал-ишчилери н и н Бугу-зилел социали-стик чарыжыны кирип-кеш, 11500 тонна «ак

алдын» алырын хү-лээнген. К. ХАЛЫЕВТИН фотоу. (СЭТА-ның фотохрони-казы).

Бедик атты тывыскан

Улус өөредилгенинча та-лазы-биле ачы-хавыаазы дээш Кызыл-Аргының дузалал школанын башкысы Тамара Петровна КЛЮЧНИКОВАГА Тыва АССР-ниң школарын-ның ажалдыг башкызы деп хүдүлүг атты Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Прези-дуну тыгаскан.

Политиктиг документ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргасы Н.В. Подгорныйн Филляндияга алаачын ани-торуну кылып чорудуу доозулган соода Хельсинкиге үдүлгө совет-филяндия меделелди Филля-ндияны дашкыны херектер министр Акти Карьялайнен чутула политиктиг документ деп алаан.

Иайрык, кады ажалда-ыла болгаш дузалажыга дугайында керээвин 23 чыл оовта холбоштыр чарлаан фияландия-совет меделелде ийи чуртун аразында кады ажалдажылганы калбары-

рынга садик-экономика харылаашкынын чутула ро-лон бурчу үндэсизин-биле демдегелен деп, министр айткан.

А. Карьялайнен Филляндия биле Совет Эвилелин аразында өртем-техниктиг кады ажалдажылгата турсааткан кулалдыг ажалыгын-ныгга чүве чутулаан. «Филляндияга совет өртем, техника хүнпөрөгө» көп-сыралыгыр болуп турар ол хуралдың ажалыга совет, фин эртемденер, ийи чурт-тун министрлер-биле аразында ведомстволарының төлө-лери кирип турар.

Албанның аян-чоруу

ГААГА. (СЭТА). Румыния Социалисттик Республиканың Күрүм Чөвүлелинча Дарга-зы, Румынияны Коммуни-стик партиясынын Чыгыш

секретары Н. Чаушеску «ал-банын» үш чыл дүрүзүдө аян-чоруу кылтып, Голла-ндияда чед берген.

Дерзин үүлгедиглер

● НЬЮ-ПОРК. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамын девел-сирер америк ужул чүдүлгө бомбалат турганынча безин кедергей дерзин агаар дайы-нын АКШ Кэбоджада калбаа-биле чорудуп турар. «Чикаго дейли Ньюс» солу-нү корреспондентин Л. Грин ову Ньюсмендер ды-наткан. «Вьетнама дайы-ны соксар болгаш тайбын-ны катап тургузар дуга-нында дугуржулганы чарган турбоде, Инди-Кыдатта аме-

рик холгаарлаашкынын сок-саар дээр барымдаа чогу-сөөлү үш чыл дүрүзүдө эң күштүг ол халдаашкы-лардап билинип турар» деп, Грин билизээн. Ол халдаашкыныгга бом-балакчы 50 хире «В-52» самолёт хүнүгү-не кирип турар. Эртен иделдэди бир хүн «В-52» самолёттар Кам-боджага 120 катап халда-ан. Инди-Кыдатка бүтү дайы төөгүвүн дүрүзүдө ийиик самолёттарын кириптеэн.

биле ужул чүдүлгү эң уруг халдаашкыныгга ол бол-ган. Таиландыда турмуучу алган халдаашкы-бомбалакчы самолёттар чалгыс-ла хүн дүрүзүдө безин 120 хал-даашкыныгга кылды турар. Моон мурнуда оларын ха-лаашкыныгга кылды тур-ар ол деп, бузурелдиг ды-надыгларын барымдаа бо-л-дурган, корреспондент ды-наткан.

Чөңгээлиг халдаашкын

БЕИРУТ. (СЭТА). Ливанга удур на-ранды дайынарыктар чөңгээлиг база бир халдаашкыны кылган. Апрельдин 9-тан 10-че дүзүшүдө ливан наймысаалдын девелсирерин дүн карагынында болуп на-ранды эжелекчилер дүжүрүнү алган, элээн хой бажыны үрээр чаадырышкы-нынар кылдып, Палестинаны хостар ор-ганизацияны келгичи-нерине база лив-ан шериг кижилерге халдаан.

Ол дүжүк чөңгээлиг түнелдинде Палестинаны чепсектиг күштериниң кол командирлериниң ораакчымы болгаш Ливанда палестинер херектериниң по-литиктиг дээш комитетиниң даргазы Юсеф ан-Надхир (Абу Юсеф), Палести-наны хостар организацияны удуртучу-

ларын бирээш Камаль Адаун болгаш ол организацияны төлөөш Камаль Пас-сер олар амы-тынны өсүтүп. Шүтү 40 кижиг өлгөн болгаш бажылаткан. Ливан-ны чепсектиг күштериниң ийи офицер өлгөн болгаш он шериг албайныглары ба-зылаткан деп, Ливанның камгалам ми-нистервоуу дынаткан.

Израиль дэрбечилер ливан наймысаал-дын кылдында девел келген палестин-нерин чурттан турар ийи лагерине ба-за халдаан. Ол лагерлериниң бирээш — Ша-халдаан. Ол лагерлеринде девел келген хөргө-жилер болгаш уруглар чурттан турар. Лагерин наранды катер аяр пүзүмөттөр-биле боолаан.

1973 чылдың бирги кварталында Тыва АССР-ниң үлетпүрүнүн күрүне планын күүсеткен түңнелдериниң дугайы

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажыдакчылары СЭКП-ниң XXIV съездинин шийтирлерин амдыралга боттандыр-
бышаан, чылдың баштагы кварталында үлетпүр бүдүрүл-
гелери хөгжүдөрүнө чамалы түңнелдерин чедип алган.
Үлетпүрүнүн кол-кол продуктуларын бүдүрүлгелериниң болгаш
сайгарынын талазы-биле бирги кварталдың планын кү-
үсеттине. Эрткен чылдың ол үезинде деңизерге үлетпүр
бүдүрүлгелериниң өзүлдөп ийи хуу болган.
Кол адырларын талазы-биле үлетпүр бүдүрүлгелериниң
өзүлдөп ийи болган сайгарынын планынын кү-
үсөдөн дараазында көргүзүлгелер-биле тодараттынар:

1-кварталдың планынын күсөткөн (хуу-биле)	Эрткен чылдың ол үезинде деңизерге (хуу-биле)
Республика ниитизи-биле	104
Электрэнергетика	102
Одалга үлетпүр	95
Өнүгүт металлургия	103
Металл аймактын кылыры	97
Ылаш болгаш ылаш аймактын	107
кылыры үлетпүр	103
Тудуг материалдарын үлетпүрү	106
Чик үлетпүр	94
Азыр-чөм үлетпүрү	105
Күш-ажылдың бүдүрүлгелериниң планын республиканын	100,4

Үлетпүр бирги кварталда ажыра күүсеткен, ажылдап турар
бир кижиге хамаарыштыр продукция бүдүрүлгелериниң эрткен чыл-
дың ол үезинде болгаш ийи хуу өскөн. Продукциянын
ниити өзүлдөп ийи 83 хууу оок ачымда алдырган.
Күш-ажылдың бүдүрүлгелериниң бедирер талазы-биле «Тыва
лаг-дугу» комбинат, Кызылдың болгаш Кызыл-Мажалык-
тын тудуг заводдары, сүт комбинаты эки көргүзүлгелерин
чедип алган.
Продукция сайгарынын квартал планынын күсөдөн
болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң ниити өзүлдөп база
республиканын чамалы бүдүрүлгелериниң талазы-биле
күш-ажылдың бүдүрүлгелериниң өзүлдөп дараазында көр-
гүзүлгелер-биле тодараттынар:

Хуу-биле	1972 чылдың ол үезинде деңизерге	Бүдүрүл- гелериниң ниити хөгжүлгө	Күш-ажыл- дың бүдү- рүлгөсү
Электр энергиясы үлет- пүрү	102	104	105
Оок ниитизинде:			
«Тыва лаг-дугу» комбинат	111	112	113
«Тыва лаг-дугу» комбинат	102	102	130
Кал-Хеминиң хөмүр-даш раз- рез	105	94	102
«Тудуг кесентерини комбинат	87	95	95
Терли-Хайын мөңгү суу бүдүрүлгелер	104	121	113
Ак-Довурантын УБК-ам	103	104	104
Республика чыгырамын үлетпүрү	105	101	99,4
Эт комбинаты	103	97	98
Сүт комбинаты	109	121	117
Азыр-чөм үлетпүрүнүн эрге- дел	100,8	104	95
Кызылдың хлеб заводу	100,2	105	108
Чалданын — «—	102	105	97
Ак-Довурантын — «—	93	95	97
Хову-Аксынын — «—	103	97	97
Бий-Хайын — «—	73	—	—
Пино заводу	111	87	87
Тараа продуктулар эргелели	120	90	99
Кызылдың сайгарына база- ам	124	95	110
Чалданын тараа пункттуу	106	108	92
Балык заводу	116	93	88
Республиканын үлетпүр комбинаты	104	107	113

МЕРГЕЖИЛИНГЕ БЕРДИНГЕН

Далар-оолдун хары ам-даа
үжөн чедип, мичалда-даа
дуржугалыг чылаачыларын
бирозонго хамаарып: 1960
чылдан бээр үз мергежилин-
ден чырыбаан. Эрткен он үш
чыл дуржууга чүе үш кат-
та машина солаан. Совет
машиналар 1971 чылда алган
хирезинде, озу ам-даа чүе
дег. Оок машиналарын
үжүргөткөн кым-даа диниш
көрбөз.
Чөө-Хемчикте СЭКП-ниң
XXII съездин аттыг советта
бенин болгаш соларка соот-
тур чыгыс-ла машина Далар-
оолду ол. Ол оок-биле со-
хотуң бүтү техникамын кы-
лар-чаар материал-биле хы-
дыр четтигин турар. Хөд-
дерей, Бора-Хөл, Хайра-
кан бригадаларын төдөр-
көндө тракторларын болгаш
комбайнларын дөргөткөн
ол хүнүн-не чедер.
Сат Далар-оолду дуржу-
галыг чылаачы болуруна со-
хотуң дирекция болгаш
хөд-ниги организациялар,
ажыл-иштин мурнакчылары

ШЫН

Типография	100,9	103	101
Дарынчыл комбинаты	80	82	85
Алгы заводу	113	104	108
Караа багаларын өөредил- ге-бүдүрүлгелер	101	118	105
Тудуг материалдарын үлетпүрүнүн эргелели	107	111	112
Кызылдың тудуг заводу	106	111	109
Кызыл-Мажалыктын — «—	112	109	117
«Тыва лаг-дугу» трест	120	121	122
Шуурмактын ылаш пункттуу	130	138	133
Тураанын — «—	100	105	111
Ылаш аймак-агынын эрге- дел	101	106	104
«Тыва септелге-тудуг» трес- тин тудуг деталдары бол- гаш конструкцияларын бү- дүрүлгелер	102	92	100,6
Улут-Хеминиң ылаш үлетпүр ажыл-агынын	113	99,9	103
Автосептелге заводу	101	95	93
Республиканың «Сельхозтех- ника» каттыжышкынын	96	100,7	88

1973 чылдың бирги кварталында
кол-кол хөдирлерин бүдүргө:

Бирги кварталда бүдүрүлгө	Эрткен чыл- дың ол үе- зинде дең- изерге (хуу-биле)
Электрэнергия—млн. квт.-шак	37,5
Хөмүр-даш—мүң тонна	183
Тудуг тудугу—млн. кезек	6,8
Тудуг чыгыш—тонна	596
Чыны элдер демир-бетон констр- кциялар болгаш деталдар—мүң кубометр	8
Сорттук лаг-дугу—мүң тонна	10,9
Мобель—мүң рубль	240
Тудуг болгаш олар ылаш сөөртү- гөз—мүң кубометр	116,3
Оок иштинде тудуг ылаш— мүң кубометр	98,8
Дилит материалдары—мүң кубометр	34,3
Кидис иди—мүң эжеш	18,3
Хөм иди—мүң эжеш	19,1
Дарынчыл кылыгы—мүң рубль	276
Эл (I категориянын субпродук- тулары-биле)—тонна	1395
Колбас кылыгы—тонна	288
Мал саржа—тонна	122
Чалдас сүт продукция—тонна	2743
Далган—тонна	3560
Хлеб болгаш хлеб-булочка кылы- гы—тонна	4289
Кондитер кылыгы—тонна	217
Дүс (чөмөгө хөгжүлгө)—тонна	3688
Туулан балык—тонна	45
Пино—мүң дал	19
Экспирт суксунар—мүң дал	21

3,5 млн. квт.-шак электрэнергия, 13 мүң тонна хөмүр-
даш, 357 мүң кезек тудуг тудугу, 888 тонна сорттук лаг-
дугу, 4,1 мүң эжеш хөм иди, 22 тонна мал саржа, 27 тон-
на кондитер кылыгы болгаш 6 мүң дал. экспирт сук-
сунар планга немереш бүдүргөн.
Эрткен чылдың ол үезинде деңизерге продуктуларын 1973
чылдың бирги кварталында дараазында хөгжүлгө хөйү
бүдүргөн:

Тудуг тудугу—269 мүң кезек.
Сорттук лаг-дугу—1425 тонна.
Хөм иди—1,3 мүң эжеш.
Кидис иди—1,9 мүң эжеш.
Мал саржа—49 тонна.
Чалдас—773 тонна.
Кондитер кылыгы—60 тонна.
Республиканын үлетпүр бирги кварталда ниитизи-биле
эки аймак-агында, чамалы бүдүрүлгелер күрүне пла-
нын кол көргүзүлгелер талазы-биле күсөткөн.
Ылаңгы бирги кварталда продукция сайгарынын пла-
нын 8 бүдүргө, а үлетпүр продукциянын ниити хөг-
жүлгө планын 19 бүдүргө күсөткөн. 18 бүдүргө кол-
лекция продукция бүдүрүлгелериниң хөгжүлгө эрткен чылдың
ол үезинде турганын куудалгач. «Тудуг кесентерини»
комбинат, дарынчыл комбинаты, Ак-Довурантын
хлеб заводу, балык заводу болгаш эске-даа чамалы бүдү-
рүлгелер планын ооалдаларын күсөткөн. Бараанын
продукциянын бот-үзүни чигидириниң талазы-биле ийи
айларын планы күсөткөн.

ТЫВА АССР-НИНГ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛИН.

КӨДЭЭДЕ ТУДУГ КОМПЛЕКСТЕРИ

Бүдүрүлгениң үлетпүрүткен хөдирлерин көдээ ажил-
агында улам калбаа-биле ажылгап турар апарган. Улут хо-
райлары болгаш үлетпүрүлгелериниң долгандары курунниң,
нохостарын болгаш нолхостар аразынын мал ажил-агыны-
ның продукциянын бүдүрүлгелериниң комплекстерин тудуп тургузуу
турар. Ындыг комплекстер Украинада база бар. Республиканын
ажыл-агынын оларнын ролюн дугайында интервьюну
ПМА-нын корреспондентини Аркадий Музычук «Укрсельхоз-
техника» каттыжышкынын эргелечини Н. П. Момотен-
кодан алган.

— Николай Петрович, мал
ажыл-агынын продукциянын
бүдүрүлгелери болгаш хөй са-
ныг үлетпүр комплекстерин
тудуп турар апарганын
ужуру чүдөл?

— Мал ажил-агынын
продукциянын көдөдир дээш
бистин чуртувуста бүтү хөг-
жүлгө ач чөрдүп турар.
1975 чылдың төңүзүнде У-
краинага элти чылда ортума-
биле бүдүрүлгелериниң хөгжүлгө
(көп элти кылдыр алырга) 3,2
миллион тонна хире, сүт бүдү-
рүлгелериниң 20,3 миллион тонна чед-
ирерини күрдүгөн. Мону чед-
илдир фермаларын бүдүрү-
лгелери механизастар болгаш ав-
томатизастар, продукция бүдү-
рүлгелериниң үлетпүрүлгелериниң
үзүлдөп ийи тургузары эрге-
жөк чүдүлгө.
Ындыг-даа болза ферма-ла
бүдүрүлгелери чза-чаа машиналар-
нын болуу-биле ажылгап турар-
нын аргызы чок. Ону ыччаар
кылыгынын хөдээ база чок.
Хөгжүлгө ачылган чедир-
ге быдардып турбайн, чан-
гыс чөмөгө, улам
кылдыр катыштырган көдээ
ажыл-агы бүдүрүлгелерини

мылдынып турар ирги?
— Тудуп турар объектилер-
ге хөдээ механизастарын, хө-
дөдирлерин бөдүлгө чыгыш,
чедирин, оларын элти кылдып
турар бис. Украинанын облас-
тарында 24 тускай трестер
болгаш 159 көдүп чөрдүр ме-

• Киев чанында Калита
комплексинде бүдүн чартык
мун хире технологтуг хөдө-
селдерин ажылгаан.

• 1975 чылда Украинага
ниитизи-биле хаван өстүрер
477 комплекстерни, чуурга
алыр механизастаттыган
580 фермаларны тудуп
тургузар.

ханизастаттыган колонналар
бар. Олар комплекстерге эл-
теге ажылын болгаш хөдө-
селдерин элти чыгарыштыр
турар.

Чокта чза Калита чанында
Калита комплексиниң бирги
элеватор ажылгап киирген,
ында бүдүн чартык мун хире
технологтуг хөдөселдерини
ажылгаан.

— Калита комплексиниң
дугайында чугаалар көрүдө-
рем.

— Улутпүр комплекзи
дөдөгө, мал ажилы чза хөдир-

ге организаастарын хөдир
болгай. Ол дөдөгө чүдө хөй
күш үнер ажылдарын бүдүрү-
лгелери механизастар болгаш
автоматизастары эвес, а элти,
сүтү, дагаа чургуларын се-
зонна эвес, бүтү чыл дургу-
зунда бүдүрери болур. Мында

чүс сес мун хаван (ол 12
мун тонна элти-тир) элти ком-
бинатында киирген.

Улутпүр комплексиниң со-
циал уткалыг база бир хөдир-
бар. Калита сүтү ам хо-
рай хөдирлери сүтү болу бер-
ген. Уш мун кижини чурттар
чаатгайдып туттунган дөдө
кайт бажынын бар апар-
ган. Култура, амдырал хан-
дырылганын чедириниң ту-
дуглары база чөрдүп турар.

— Силер бодаларга мал
азыраар комплекстерини нан-
дыг чөдөгө, канчаар тудуп
кылыр болза элти болурун?

— Хаван өстүрер болза
чылда 100—120 мун баш ха-
ван бээр комплекс таарымча-
лыг. Ындыг хөдирлери ком-
плекстин улут үлетпүрүлгелер
Харьков, Ворошиловград, До-
нецк, Днепродзержинск, Полта-
ва, Киев дээр ышмаа хоорай-
ларын чанында тургузунар.
Ындыг фабрикаларга механиз-
астарын хөй ажылгаар.

800—1400 хире саар инек-
тер турар фермаларын тудуп
тургузарда анаа технология-
ны ажылгап, сүтүн аны-бу-
ру продукттарын алырын
таарыштыр кылдып турар. 800
баш инек турар фермаларын
Днепродзержинск обласынын
«Чалдинский», «Подгорный»
совхозтарында, Харьков обла-
сында «Кызыл Шерст» сов-
хозта, 1400 инек фермаларын
Крым обласынын «Дукут»
совхозунда түдүн турар.

Механизастаттыган
фермаларын 30—40, 40—50
болгаш оон-даа хөй мун кыс

дагаалар турар кылдыр туду-
ры күрдүгөн. Бо беш чылда
ийи чүс ажыг мылгы ферма-
лар ажылгап киирген.

1975 чылдын төңүзүнде
республикага ниитизи-биле
хаван азыраар өстүрер 477
комплекстерин, мыйстыг бо-
ла малдарын өстүрер болгаш
семиртир азыраар 368 фер-
маларын, 542 саалда ферма-
ларын, чуурга алыр механиз-
астаттыган 580 күш ферма-
ларын, күштүн элтин алыр
138 фермаларын тургузар.

— Комплекстерге ажылгаар
техника урелбин амылдаар
дизе чүмү кылза экил?

— Механизмдер болгаш ав-
томатизастар хөдирлерин хай-
гаарал көрү-биле тускай
станцияларын болгаш пункт-
тарын тургузары күрдүгөн.
Республикага ам безин ыныг
чедириниң саны үш чүс ажа
берген болгаш олар 4000
ажыг колхозтарын болгаш
совхозтарын механизастат-
тыган фермаларын контрол-
лап турар. Фермаларга эрте-
миле эки хөдөстөгитин тус-
кай калдарын «Сельхозтех-
ника» база бөдөткөп бээр.

Улут-үлүт үлетпүрүлгелер
комплекстерге механизмдерин
болгаш автоматиканын ажы-
лаары бичин үтүмек ферма-
лардан элти болур. Ынчан-
гаш «Сельхозтехника» тускай
эрткенгилери мал
ажыл-агынын улут ком-
плекстерин тудуурун бүтү та-
лазы-биле деткин турдулар.
(ПМА).

ПАРТИЯ ДОКУМЕНТИЛЕРИН СОЛУП ТУРАП

МОСКВА. Хөдүн комму-
нист, баштайгы орус револю-
циянын болгаш Октябрьдин
социалист Улут революция-
зынын киржинчи, Улус Но-
миссарларын Чөвүлелин
база Күш-ажылдың болгаш
Камгалал Чөвүлелин секре-
тары чораван, Владимир Ильич
Ленинниң секретары, 1904
чылдан бээр СЭКП кежигүнү
Лидия Александровна Фоти-
ева апрель 3-те В. И. Ле-
нинниң Төп музейиниң парт-
организациязы 1973 чылдың
чаа партия биледин тывыскан.

ЧУРУНТА: Социалист
Күш-ажылдың Магдыры Л. А.
Фотиевага партиянын чаа до-
кументини СЭКП-ниң Ленин
райкомунун бирги секретары
И. И. Лавровтун тывыскан.

В. Яковлук фотоз. (СЭТА-
нын фотохрониказы).

РЕВОЛЮСЧУ ЧАҢЧЫЛДАРНЫ КАДАГАЛАВЫШААН

Иваново хоорайнын СЭКП
октябрь райкомун. Бирги сек-
ретары Л. А. Селенинни ка-
бинетинде — Варенцева ат-
тыг пөс фабрикасында бол-
дук коммунистер. Кижини бү-
дүрүлгелер арын-шырайы өө-
рүшкүлүг. Хөй кижилер ба-
йырал хүнеринде чүе дег,
ордендерин, медалдарын ка-
да чугаалап турган. Мени ба-
ла магташ: «Чангыс багалы
чүе—иштин фамилияны ре-
волюциянын идеалдарына
таарышпас-тыр» дээш. Ын-
чангаш аңаа мээң Парев дээр
фамилиянын Болдосовон
кылдыр солуп каан чүе.

Павел Болдосовон ок-
тобрун холуга тудуп алган.
Октябрьдин чаала алыш-
кынарын хамааты дайын үе-
зинде камгалап турган. Оок
соонда Ивановонун мануфа-
ктуразына слесарь болгон.
Техникум дооскан, хөй чыл-
дар иштинде чектин, оок
соонда фабриканын партия
организацияларын тудуп чо-
ран. Азын улгаткан, пен-
сияга үнер апарган. Ынча-
ла-даа ол ам Иваново хоорай-
нын хүндүлүг хамааты бол-
уп, партияни хүрээнде
идеялыг тургуштурушкан.

Павел Константинович
хаймышкынын 1917 чыл-
дың майынын бир хүнү чөдө
уттундурбас. Ынчаарда ол
бир-ле дугаар партия биле-
дин алган.

— Болдосовон... Фамилия-
лар кайын тывыскан ирги?
— деп, бир эки оон айтыр-
ган.

— Шаанда мээң бурунгу-
ларымнын фамилияларын Па-
ревет деп ула чораван, бот-
тары кулестойлар — деп,
Павел Константинович чуга-
лаан.—Мээң фамилиям оор-

тан чүе. 1922 чылда Совет-
тернин губерния съездинде
чүе чугаалап бир эш
аныак коммунистер дугайында
чугаалап турган, мени ба-
ла магташ: «Чангыс багалы
чүе—иштин фамилияны ре-
волюциянын идеалдарына
таарышпас-тыр» дээш. Ын-
чангаш аңаа мээң Парев дээр
фамилиянын Болдосовон
кылдыр солуп каан чүе.

Павел Болдосовон ок-
тобрун холуга тудуп алган.
Октябрьдин чаала алыш-
кынарын хамааты дайын үе-
зинде камгалап турган. Оок
соонда Ивановонун мануфа-
ктуразына слесарь болгон.
Техникум дооскан, хөй чыл-
дар иштинде чектин, оок
соонда фабриканын партия
организацияларын тудуп чо-
ран. Азын улгаткан, пен-
сияга үнер апарган. Ынча-
ла-даа ол ам Иваново хоорай-
нын хүндүлүг хамааты бол-
уп, партияни хүрээнде
идеялыг тургуштурушкан.

Павел Константинович
хаймышкынын 1917 чыл-
дың майынын бир хүнү чөдө
уттундурбас. Ынчаарда ол
бир-ле дугаар партия биле-
дин алган.

— Болдосовон... Фамилия-
лар кайын тывыскан ирги?
— деп, бир эки оон айтыр-
ган.

— Шаанда мээң бурунгу-
ларымнын фамилияларын Па-
ревет деп ула чораван, бот-
тары кулестойлар — деп,
Павел Константинович чуга-
лаан.—Мээң фамилиям оор-

туну деп деңизини ол ном-
чаан.

— Чаа партия биледин ан
тура, В. И. Грошев ажык
сеткин хаймын турган.

— Бо байыраадым хүнде
кызыгаар чок өөрүп тур мен
— деп ол чугаалап. —Денин-
чи партиянын адим кезеде
бедик тударын даңгырагдан
тур мен.

Ада-чуртун Улут дайымы
доозулган соонда Виталий
фабрикага бичин оол келген.
Сөөлүрүлгелер бригадир болу
берген. Виталий Иванович
кыска хуусаа иштинде брига-
даны мурнакчыларын олу-
рууга кирирген, ону партия
бөдүлгүнү үдүрүлгүзүгү
соггаан, эң-не харыскалыг
лыг, нарын чыгарыны аңаа
бүдүрүп турар апарган. Дал-
ганы ол күсөткөйиң барган
деп таварылга каян-даа ту-
руп көрбөз.

Партия биледин алырын
хүндө В. И. Грошевтин бо-
дунун үлүгүг бүдүргөн бү-
дүн чартык миллион метр пөс
ооажыг турган, ол — беш
чылдың ийи чымын ооал-
дазындан хөй бооп турар-
дыр.

Фабриканын партия ор-
ганизациязы — районда эң
улугларын бирозо. Бөдүнү
ажылга ол — революсу

болгаш күш-ажыл байлаа
чылдыраага дайын турар.
Харинча О. А. Варенце-
ва индустриализм бөдүр-
гелери 1892 чылда манаа баштайгы
марксизм болгаш тургус-
кан турган. Революсу ин-
дустриянын төңүзүнде ха-
рын-на маңаа 1905 чылда
бир-ле дугаар Советтерге
боттарынын үш төлөкчиги-
нин олар депшиин үдүргөн
турган. Хамааты дайымын
уракунда болгаш хооураа-
кынын үезинде, бүтү фабри-
ка

БӨМБҮРЗЕКТИ ДЭЭСКИНДИРЗИН...

Бөмбүрзекти дэескиндириңиз
Бөгүн, даярда калыпаш баар
мен.
Бөлүк өлүгү азгы чаасанан
Мөңгүн менги тептингештиң
Халайыа уялган, үңгөш,
Хая нээр мен. Төрзөн
черим —
Навайым сээң каагың
найгап,
Айме азы Юпитерге
Аян-чорум эгелээр мен.
Төрүттүгүн чадирмың
Дөрүн сөлзөн Арбыктың дээ.
Анай-жечке челеңи дег,
Дуруялыгы өскөн хемим —
Айлаңың хөвүн кирип,
Туран чоңа көстүп келир.
Тура-чорум чоргоарлаңыр.
Бөмбүрзекти дэескиндириңиз

Бөгүн, даярда калыпаш баар
мен.
Өртөмчөйүн өззө хуну,
Өрүм чонум дегерзин:
«Менди чагай туруңар»
деп,
Мөдзөм берип умуңар мен.
Азырап каан азам сени,
Азас көлдүң ортуңда
Чакгыс дыйгыг ортуңу
Сагынымдан ыратлас мен.
Чарамың сээң чакыг уңуң
Ракетаның даамы-биле
Ыягылыг коштаным кээр.
Хиним тудуш черимге мээр
Хиним чоңа доңшаным
Ырга тода чаңгылаңыр.
Бөмбүрзекти дэескиндириңиз
Бөгүн, даярда калыпаш баар
мен.

Өшкөн сылдыс оруум дээп,
Өштүг ышаш, эндег баар
Чечек биле чөлзөш каастан
Черим сени көрбөй баар
мен.
Ынчалза-даа черниң оглу
Ынчалза-даа чаңгыс көрнүр
Айны, Хүнну муң-муң
чылда
Алгап ырааш хөңү
калбаан.
Анай-кара чамыңдан-на
Өртөмчөйөр шынчизин дээр
Өлөйкөл каан кавайы — Чер
Дириг болгаш өлүг-дээ бол,
Антгышын дээр
Антгыг берти
Тийлзгөн ыңчан
утпас.
Юрий КЮЗЕГЕШ.

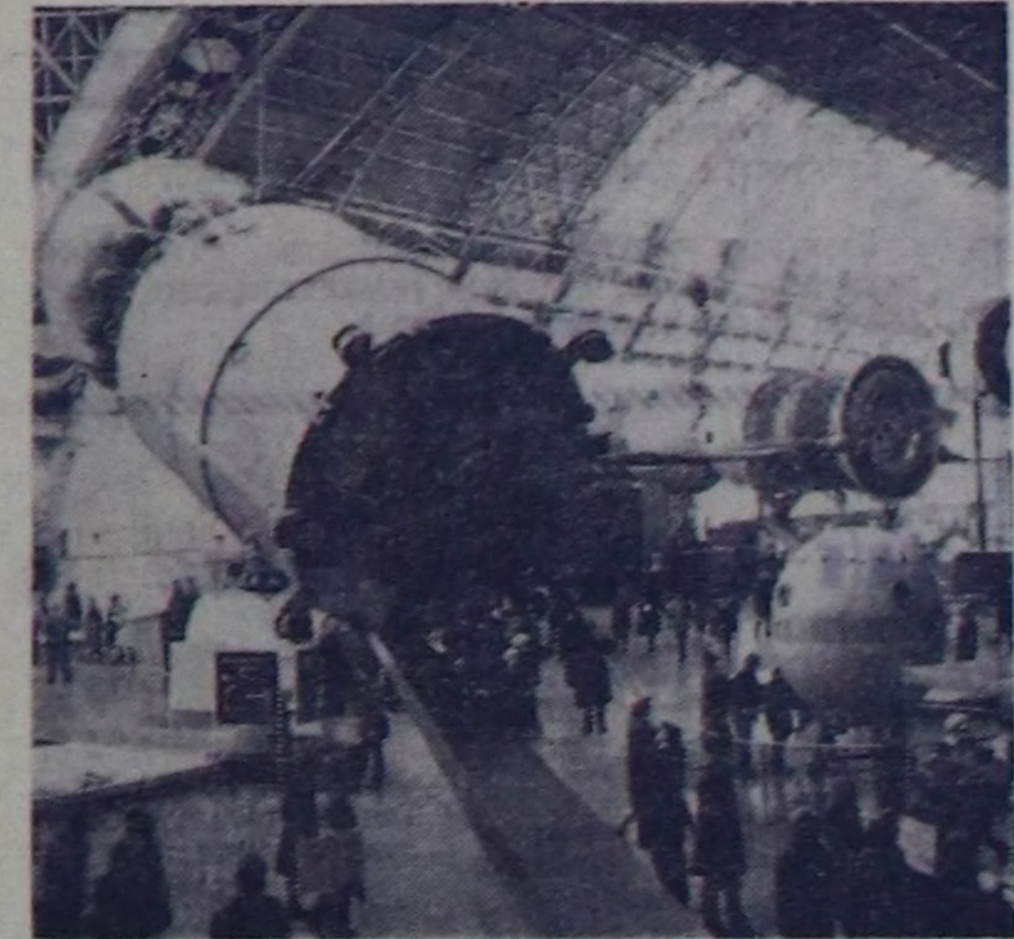
Герман ТИТОВ,
Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-нин
ужудукчу-космонавтызы

Ужудукчу-космонавт Герман Титовтун «Мээң ак-жөк пла-
нетам» деп көмүн шериг автатургазын паралаар чер парлап
ундурган.

Параллаңдык медээлер агентствоси ол номдан үзүндүгүн
номтукчуларга сонургадып турар.
...Мен ракетаның узун-на,
шештер уну көстүп турган
черге топтоп көрүп туру мен.
Ол карак чыгырмалар мен
гүлчөк ая, улут чаагай ра-
кета хову ортуңда шеште
берген, хун караанта кыла-
ган дээр-биле дөң чыгыш
апарган турган. Ол эртеңи
шоран туманга ыңдыг
түвө ийиксе, азы дүргө-не
Черден жукутуп үңгөш, Өртөм-
чөйөр дөңгөрүгө шымын
берсе дөңгөрүгө маап
турганзыг кылдыр сагынды-
рың кээр болду.

Оң ол сүүр адагыштың
шымын бажыда, оок дем-
мир эрээл иштинде кийи
олурган.

Ында — Юрий...
Бистер, каш-ла кийи, жу-
дуп үгөр шөлүгөшкөң бир
кылдымда бөдүрүп алган
тур бис. Кийилерин сагыш-
сетили шуут дөстүмөй тур-
ган. Эгилерине бир-ле дыка
ар түрү бажы-даа турган
ышаш. Чо-ок ол аа-ла аар
түгүл эвесе-ле болот. Кийи те-
регетериниң түс-чүс чыла-
рыг тодо чөдүл келген,
бистерниң эгилериниң кы-
рыгы чулуртуп алган, шы-
мын-биле көрүшкөн: даш
сүтөдө бо каян-даа туруп
көрбөз сүтүк-көрбөз чө-
дөр Кийиниң эрпиг келген
орунга бөдүрүп үлгөң дөң
силер чогуң түңү-биле ха-
рымлаар силер? — деп, ай-
тыпта харыны маап тур-
ганзыг-даа. Шымын-ла, өгө-
пиримди-теңерини түдүп ту-
ган ат-бажы чоң хой мидион
кылдырың амы-тыны дөң
чүвү-биле харымлаар бис,
бурун шынгы бурганга чүдү-
вөс улут кийилери — Архи-
мидион болган Коперниктин.
Галилейниң болган Бруно-
нун, Ломоносовтун болган
Ньютонын. Кийилериниң
болган Циолковскийниң, бис-
тиң хунериниң конструктор-
ларынык болган теоретик-
териниң үндүргөн улут уга-
ла-болалары дөң чогуң түңү-
биле харымлаар бис? Космо-
дромун ужулдушкуну кома-
ндамын: оң... чөдү... үш-
ийи... бирээ... — деп, дөң сая

Он ийи чыл мурунда ужу-
дукчу-космонавт Ю. А. Га-
гариниң башкарганы «Восток»
дээр космос корабль дегерге
аң баштайгы космос ужулдуш-
кунун кылган.
ССРЭ-ниң Узас ажал-агы-
мын чедикшилериниң
делегетеринде «Космос» па-
вильонда бо хунерде корф-
чүлөр улам көвүдөп турар.
Анаа хунуң-не муң-муң ки-
жи кээп, совет космос эрте-
миниң болган техникамын
чедикшилериниң улут сонур-
гал-биле көрүп, таныжып ту-
рар.
ЧУРУКТА: «Космос» па-
вильонда.
В. МАСТЮКОВТУҢ ФОТОЗУ.
(СЭТА-ның фототехникасы).

Йөрөөл салышкыннары...

ГАГАРИН. (Смоленск область), (СЭТА-
ның морр.). «Ю. Гагариниң музей-бажы-
нын дыка сонургап көрдүсү. Бо музей
бүтү салгалың кийилерин патриотизм-
ниң, бистин аман Төрзөн чуртувуса аман
болгаш бердинген бөдүрүгө кийилер
херекке барзан болуң. Ужудукчу-космо-
навтылар Шаталов, Леонов, Филдиченко,
Хрунов»
«Ур-даа чурттавадың, ыңчалза-даа ко-
мос эртеминге хөйүң кылдың. Юрий Алек-

сеевич Гагарин, кийи төрөдөгөн каян-
кезде Силерге сөгүтүп, йөрөөр апар.
Симонов. Новосибирск хоорай»
Бо болза космоска баштай ужулган
кийиниң тураскал музейиниң дөң-
делет дөңгөрүгөң олуруңар-дыр. Мында
оң маадырдыг чөруң мағалдан ыңдыг
олуруңарын хөй-хөй-биле көрүп болур.
Музей улут эвөс, мыш бажында тур-
густунган. Оңу ам чаартып, дөңгөрү-
лөрнөң немеп турар.

Революсчу, чогаадыкчы

Полесьеде Короп суурда ре-
волюсчу болган чогаадыкчы,
реактивтиг ужулар аппаратын
төвөлелелиниң автору
Н. И. Кибальчичиниң төртү-
түгөн бажында музейин
органнастаан. Ук черин
чуртакчылары оң дугайыңа
үңелг материалдарын чыг-
ган. Бистин чуртуузу Н.

Басантын «Николай Кибаль-
чич» деп чуртуу дыка солуг.
Ында космонавтыларын ат
салган чуртуулары баа хөй.
Юрий Гагариниң музейге бе-
лекке берген «Космосе орук»
деп нөмү — өң үңелг эрте-
лериниң бирээң апарган. Ол
ышаш К. Э. Циолковский-
ниң, С. П. Королевтун порт-
реттерин болган эртең ажал-

Байырлалга алдар кылдыр

НАЛУГА. (СЭТА-ның морр.). Космосе кийиниң баштайгы
ужулушкундан бээр 12 чылга тураскалган тускай хе-
рек демектерин Космонавтика төөгүнүн К. Э. Циолковский
аттыг музейин үндүргөн. Оларда планеталар арасында аян-чо-
руктун геналдыг теоретик К. Э. Циолковскийниң болган
сылдыгы дөңгөрүгөң хайгылычмы К. А. Гагариниң
өвүр-хөвирин чуртаң. Эске демектерде Налуга Циолков-
скийниң чурттап, ажалдап турган бажыны болган Космо-
навтика төөгүнүн музейин чуртаң.

КОЛ КОНСТРУКТОР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГА

Мен 1960 чылдың январь айда Москва-
нын ужулгосундагы экин комиссиянык
«Шыгыш ышгалдык» эртең, чаа солуг
ажылы кылдырың дээр 30 ужудукчуларын
арасында чөдө берген мен. Солугадың хун-
ерин уадымдыгың-ла турган. Катан-катан
шын-ле, шеш-ле туруп берген. Адактың соода
ол доозулан, артык каш кийи чаа техникамын
өөрөң кириштерине белек болган. Оң-биле
таныжылга кол конструктор академик Сергей
Павлович Королев-биле таныжылгадан эгелзөн.
Оң дугайында хөй-хөй чүдүлериң бижзөн. 1933
чылда-ла оң кириштерин-биле суук кыаар
чүдөгө ажалдаар баштайгы ракеталарын ужу-
ган, стратосфераны шынчылдыгың реактивтиг
ужулар аппаратарын ажалдаар талазы-биле
бирги Бүтү-эвөлел конференцияныга ол «Ки-
жигиң ужулар чалыгың ракетазы» деп улут
плеткеди кылган, дайын соолугуң чылдарында
ол ракеталарың улут конструктору апарган
болган оларын дуаа-биле баштайгы космос
аппаратарын салып үндүргөн дээрн баа би-
дирчир болгай.
Космонавтыларга кандидаттар кол констру-
ктор-биле 1960 чылдың сентябрыда ужурашкан.
Ол Москвага, эртең-шынчылдык медицина
институтуна болган. Бистер-даа, бистер-не
беттеп турган кийилер-даа космоска ужу-
душкун деп чүд, ол чөдүгө чүвү-биле холбаш-
канын дээрн чөдө болбос турган бис. Чөдү-
на оң ужуруңда бистер ракеталарың болган
космос корабльдериниң конструктору Короле-

ларын, оларын дугайында
номнарын баа дөңгөрү.
Черниговтун Ленинниң ком-
сомол аттыг дээди шериг
ужар чүдүлүнүн үңилешиң
Космонавтика хунуңуң бу-
дугуңда ол музейин шефке
алырың иштинилззөн.
КОРОП, Чернигов область,
(СЭТА-ның морр.).

Бистер Королевтан карак салбай көрүп, оң
шынчылдыгың бүтүрүп хайгаарал олурган бис.
Мурунда ол ыңдыг кийи-дир деп бөдөн турган
бис бе? Чегей-ле боор. Ынчалза-даа аа-ла-ла
кабишете олурар эртеңдөң эвөс, а дөңдүн улут
угааныг, бижыг тура-оруктуң кийи деп чү-
вөн ик билдир турган бис. Ындыг кийиге
бүтү-ле чүдүлериң идеген болур деп чүвөн,
оңу көрүп кааш, билин каан бис. Бистер оң
идеяларың болган эртең-эвөлел дөңгөрү-
наа хараа турган берген бис. Ол баштаптан-
май-даа, наттырбай-даа чуталган турган бол-
за, оң чуталган дыңдары дыка солуг болган.
Техника, космос дугайында, ужулдушкунга бе-
леткеди болган бистин оң-бөдөнлөшкөн бе-
леткеди хөдөөлө-ле турдуус. Королев ко-
мос корабль хөдөө кырында белең, дарыг амы-
тавар-биле эвөс каш ужулдушкун кылдыр, а
силер ик белеткерин ужулдушкун силер деп ча-
гаалды. Кол-ла чүтү-өөрөңиң апарган.
«Ужуржымыңың үр эвөс, 25-30 миңгү-ла
үргүлззөн. Ынчалза-даа аңа чүдүң дуга-
ың чуталашпаңа бис дээр!» Шүтүдүс. Ко-
ролев — тергилни өңү, улут угааныг, күштүг,
шымын кийи-дир — деп, түңүл үндүрүсү.
Аңа кийи дөңгөрү-на бөдүрчү бээр. Оң-биле
чарыг хөңүг оң апар. Шымын-биле чуталаш-
паңа, ол ам-даа бистин-биле кал, ужулдуш-
кун бүтүрүдө бистериниң-биле кожа чорур.
Евгений ХРУНОВ,
Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-нин ужу-
дукчу-космонавтымы, техника эртемериниң
кылдыгы. (ПМА).

КОМБИНАТТЫҢ ШАЛЫПЧЫЗЫ

«Тыва даг-дугу» комбинат-
тың арылгал фабрикамыңа
Кызыл-оол Боршомовч Иргат-
биле ужуражы бердим. Фаб-
рикада баа бир ат-сурагың,
шалың кийилериниң бирээң
ол. Анаа чүдө оң ажал-
дап турары бекки эвөчөгөн
коллектив чоргоарлаңыр ту-
рар эвөс, а хары даг-дугу
арылаар фабрикамың улут
коллектив чоргоарлаңыр ту-
рар. Оң дугайында кийи
бүтүрүп чуталаш чалыс
болду. «Кызыл-оол Боршомовч
толотун-ла», «Ажылдап тур-
ла кызыл-оол кийи» деп-даа
чуталаш турдулар!

кузелиңче ол мичаар дидим
базымын кылган. Ынчал оң
билиң чөд-ле класс турган.
Кызыл-оол Иргат кезээң
школага өөрөң кирип ал-
ган. Хүндүс ажалдаар, кезээ
өөрөң. Берге дээрн чутал-
жок.
Ажылдап эгелзөөдөн бээр
ур-даа болбаан. Комбинатка
ады айлыг күрс ажытты-
ган. Кызыл-оол аңа өөрөң
кирген. Нежээң школамыңа
баа-ла өөрөң кирип турган. Кур-
саа өөрөң кирип турган.
Даг-дугуң арылгал сورتта-
рың чаа аргаларың өөр-
өң. Хуусаалыг үе кайын

Машина-дерига дегерин
ажылдарын үргүчү хай-
гаарар. Даг-дугуң найм хире
арылгалдыгың турарын баа
хынаар. Көрбөс болза даг-
дугу тырылган чыдытар. Ын-
чал хамык чүвө үрелдир.
Ажылдап шалыгың чүвө оң
үңер болгай.
Кызыл-оол Боршомовч Иргат
шын-ла кызыл-оол. Оң
ажылда негеделиң-даа.
Арылгал фабрикамың эртең
чымын дөңгөрү бер муң тоно
сортут даг-дугу арылгал
павильон ИЗ хуу күстөкөөс. Бо
чымын дөңгөрү беш муң беш
чүс тоно даг-дугу арылгал

павильон. Ам фабрикамың бү-
гү ажалдыгың ол павильон
күстөдир дөңгөрү ажалдап ту-
рар. Оларын арасында со-
циалист чарың улам кал-
барган Дадар-оол Садия,
Евгения Кузнецова, Дүктен-оол
Десна баа Кызыл-оол Иргат
дөңгөрү мичаал күш-ажылың
кызыл-оол Боршомовч шалы-
чылары болуп турар. Олар
ажылды кийиниң бедик
ады төлөтүн-биле адылар
турар.
Кызыл-оол Боршомовч Иргат
ленинниң партияныг төөгү-
нөң 1967 чылда кир-

БҮГҮ УЛУСТУҢ ЧАРЫЖЫ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). МАРП ТК,
МАР-ның Министрлер Чөвүлөң, Моолдун
профессорлорунуң Төң Чөвүлөң болган
Моолдун арга ТК-ны «Бо тылын улус
ажыл-агының оонаалдарын хуусаа
бетинде күстөдир дөңгөрү улустун со-
циалист чарыгың калбаргып дугайың-
да» каттышпаң дөңгөрү үндүргөн. Дөң-
таалды бүтү чурттуң ажалың чогуу кал-
ба-биле дөңгөрү турар. Чарыгың кир-
жикчилериниң хураалыңга чаа-чаа ко-
ленттерин хунуң улам хөй көмөң ки-
рип турар.
Бүдүрүлгө терериниң хөй курууу
чалдык баштайгы ажалың кийи про-
дукция болган сайтар талазы-
биле план оонаалдарын чедикшиңниң
күстөдир. Бүдүрүлгө терериниң кол-
лективтери социалист чарыгың хунуң-
не улам калбаргып, күш-ажылдык бүдү-
рүкчүлүгүн бедилеринге, эртемин болган
техникамын, мурунчык дугурагың чед-
дикшиңниң бүдүрүлгө калба-биле
шынчылдыгың, бүдүрүлгө күчүлериң
улам чөдө ажалдыгың сагып салып
турар. Улан-Батордун 3 дугаар электо-
рыңдыгың төвү күш-ажылдык бүдүрү-
чүлүгү эртең чылдаагың ораңок у-

гатырар, шавдал ажыр 50 муң төгөр-
тик продукцияң бүтүрүп үндүрүп дөң
шавдалаар. Социалист чарыгың ке-
дөөң ажал-ашыгың боттарың чед-
дикшиңниң чоргоарлаңыр. Малчы-
нар мал кыштагыңныкың чедикшиң-
ниң дооскан. Ам олар улус ажал-агы-
ның оң чутула кампаңыңың — мадды
чаш төлүп хулаң алырың болган до-
руктарың бүтү күшүн салып турар.
МАР-ның төп статистика эргелелиниң
дыңгакан сөөлү барымдаларыңдан
алган көргө, ам чурттуң малчыны
малың бүтүрүлгөң бүтү чаш төлүгүң
98,8 хууун чидирч чок доруктурп ту-
рар. Часкы бо хунерде болган ажа-
лыг аймактар, куражыл-агылар, со-
хоотар, бригадалар, салбырлар, фермалар,
малчынар болган тараамаалар чарыг
турар. Тараамааларың социалист чары-
гыңа кол барымдалаар түңүл тасым-
хову ажалдыгыңа белеткек болу берген.
Куражыл-агылар болган сохоттар нөдө
ажыл-агы машиналарың болган тех-
никамың септелген куртулаңыңа
дооскан, үрөң арылгал чутула ажал-
ды доозуп турар. Тарыла ажалды эг-
лээр билек Моолдун тараамаалары чур-
туу ховуларың бүтү белеткек үңер.

ХАНОЙНУҢ ТАЙБЫҢ ХҮННЕРИ

Вьетнам Демократтыг Рес-
публиканың дөңгөрүгөң аме-
рик умар чүдүлүгү үзүк-со-
саал чоң болбаш турганын
ның үзүндө Ханойнун болган
еске-даа вьетнам хоорайлар-
ның школачыларын айылы
чок черлерге кайыргун турган.
Индий-Мыдатна тайбыны на-
тургузар дугайында ду-
гуржуңа күштүг боор кирген
сеонда ВДР-ның бүтү школа-

ларында өөрдөлгө катан эг-
лзөн.
ЧУРУНТА: Ханойнун школа-
чы уруларың баштайгы ки-
чээңе бар чорурлары.
ВИА — ПАМ-ның фотоу.

„Унита“ — пекин
пропаганда дугайында

РИМ. (СЭТА). Италиянык
Компартиянык органы
«Унита» солуг редакция чү-
дүлү парала үндүргөн, мында
болза айыл чоң чорук бол-
ган калы ажалдыкыңа
айтырдылары чуталаш-
талазы-биле нинти-европа чө-
вула хурамын белеткеринге
хамарыштыр Хельсинкиде
болуп турар хөй талазы сү-
мелелелдериниң дугайында
«Иенмиң жибө» солугун
парала антисоветниң тайма-
быраалын шымын буруу
шанкан. Чер ортуу далай-
нык дөңгөрүгөң ССРЭ-
ниң политикамың дуга-
йында Пекинниң таралып
турар бүтүлүг бодаларың,
дөңгөрүгөң ол дөңгөрүгөң
ССРЭ-ниң «тергилдиг тургу-
зуп» алыскап турар дээр
хооуң бадикталдырың «Уни-
та» ол чүдүлүгө бүтүрүлгөң
сойдалаң.

жаныр, аңаа реалдыгың кийи-
не фашистг өвү-чурттарың
тургузар, Израильдиң же-
лекчи дайымың деталар
дөңгөрү, америк флот АКШ-тан
муң-муң миль ырактан ол да-
лайык алаң хөй чыл муру-
нда мурал шүргүң кир-
ген болгай. Каттышкан Шыг-
тар атлаат эвөлелниң баа-
залары-биле чергелештир
Италияда, Испанияда, Гре-
цияда болган Турцияда баа-
заларың. Ынчалгаа совет
флот 1967 чылда алды хун
дугурунда болган дайымың
сеонда желекчи дайымың
айылдыгыңа таавышкан кү-
рүлелерге болган устурага
дуга чедир дөңгөрү Чер ор-
туу далайга келген болгай
деп, солуг демдөгөң.

Израиль күрүлөңи дуур-
турчулар КНО-нун шын-
чыл күстөдир дөңгөрүгөң
оңа-ла келген болган оңа-ла
дуга турар. Ынчалгаа Чер ор-
туу далайда бо үе дайын
чорудалары болбай-даа
турар болза, мында дайын бол-
ду деп турар турар. Ол ба-
зыла дугуруңа херекке ажал-
туралар, болжамың, Европа-
да болган Чер ортуу далай-
да дүңгөрүгөң байдалың та-
вырдыларыңа дуга чедир-
бис тургунтарың эвээр са-
гыштыг. Бистер Чер ортуу
далайың тайбың далай бо-
лан турар дөңгөрү шынчылдыг
туркүп турар бис. Оң чогу
мыдиг болу бөвөңге дапты-
кы туртарың Чер ортуу
далайда баазаларың уаулкаар
болган оң даптыкың чур-

тарын флоттарын үндүрүп
түңгөдиг ыңдыг болушкуну-
нун бүтүп эгелзөн турары
эргекчөң чутула. Оңу чалгыс-
ла тала кылдың деп бөдөрү
дөңгөрү-ле — Европада болган
Чер ортуу далайда дүңгөрү-
лүг байдалың чавырадырың
шынчылдыгыңа бис-
де-даа дуаа чедирбөс дөңгөрү ол
аңаар деп, «Унита» оон мыаң
биззөн.
Европаның айтырдылары
биле Чер ортуу далайың
айтырдылары арасында шуут
холбаштыг деп, «Унита» улам
чылап биззөн. Ынчалгаа
европа айтырдылары шын-
чылдыгыңа Чер ортуу далай-
нык айтырдылары шынчыл-
дыгыңа чедир боттарла-
ды болбос. Чер ортуу да-
лайың айтырдылары чүдө
европа чуртарыңа эвөс, ха-
рып араб чуртарың, Ира-
ның, Туркияга баа ха-
марыштыгың.

«Амгы үе бистин дөңгөрү
чутула хамык айтырды-
лары шынчылдыгыңа турп
болуп нинти-европа төвөлүг
хурамыга бөтүг белеткек
чоруп турар. Ол айтыр-
дылары чалгыс оона кылдыр
те каарын кичөө бээр
болза, шынчылдыг ап болур
чүвөн бестин шынчылдыгыңа
мейн барын дөңгөрү, тодара-
ган чуталалары, дүңгөрүгөң
байдалың чавырадырыңа
шынчылдыгыңа боотлар дөң-
гөрү ол болур. Тодараг барым-
даларың оонарын көрбөс,
нүгүдүг хооуң бодаларың
барымдалаа бээр болза, Евро-
пада баа Чер ортуу да-
лайда дүңгөрүгөң байдалың
чавырадырыңа болган
тайбыңның хөдөөң калды-
да үлүг-хууңу көрер арга
чок.
Эске талазында, ССРЭ-ни
эжелекчи үзөдиг деп үг-
дүгөң бактарыңың шал-
лаа херек чок апарар, эг-
лээр калган буруу ша-
кыңныңыңа кырыс үзө-
диг чалактар бестин оңа-ла.
Совет чалактың чоруду ту-
рар тайбыңга болган дүң-
гөрүгөң байдалың чавыра-
дырыңа улаңган полити-
камың бүтүгө хулаң өргөн,
шак мындыг үе бестин кы-
дыг нүгүдүгөңниң кыдыг
удуртуктар катан кылдып,
ССРЭ-ниң «кол дайымың дээр
ойлук чок сөстөр-биле оңу та-
йылардап турар деп чүвөн
идик ужуру бидиңмөс болган
өжөгөргөн кылган чүвө-дир-
деп, «Унита» демдөгөң.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

